

Марія ЮНКО,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: Зоряна УДИЧ,

кандидат педагогічних наук, доцент

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ: ІНКЛЮЗИВНИЙ АСПЕКТ

У сучасному суспільстві все більшої ваги набуває питання впровадження інклюзивного навчання в освітню систему. Це зумовлено тим, що кількість дітей із різними типами порушення розвитку не зменшується, а навпаки – збільшується [3, с. 7].

Перші спроби впровадити інклюзію в освітній процес в Україні було здійснено впродовж 2008–2013 рр. у межах канадсько-українського проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні», який здійснювався під науковим керівництвом Інституту спеціальної педагогіки НАПН України [3, с. 8].

Актуальність інклюзивного навчання значною мірою пов'язана зі зростанням кількості дітей, які потребують корекційної освіти. На сьогодні в Україні понад 1 мільйон дітей мають потребу в корекції фізичного та розумового розвитку, що становить 12 % від загальної дитячої популяції країни [6, с. 186].

Термін «інклюзія» означає процес активного залучення всіх громадян до суспільних відносин, незалежно від їх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних чи інших відмінностей. Головна концепція інклюзивної освіти полягає в тому, що діти з порушенням розвитку чи стану здоров'я здобувають освіту не в окремих спеціалізованих закладах, а у закладах освіти з інклюзивним навчанням. Це означає інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами у загальне освітнє середовище з забезпеченням всебічної підтримки, яка їм необхідна. Здобувачі освіти з особливими освітніми потребами (ООП) – це не лише ті, хто має порушення здоров'я. До цієї категорії належать також діти з труднощами в навчанні через соціальні, культурні, мовні чи економічні фактори, діти з особливостями психічного розвитку, емоційними або

поведінковими порушеннями, обдаровані діти, а також ті, хто переживає міграційні процеси або перебуває у складних життєвих обставинах. Інклюзія передбачає створення умов для рівноправного доступу до освіти для всіх цих категорій учнів [3, с. 11].

З урахуванням активного впровадження інклюзивного навчання, однією з важливих професійних компетентностей керівника закладу освіти є інклюзивна компетентність, яка передбачає здатність реалізовувати зміни у закладі освіти на інклюзивних засадах та забезпечити підтримку інклюзивного освітнього середовища. Також важливими є знання нормативно-правових аспектів організації інклюзивного освітнього середовища. Це забезпечує правильну реалізацію всіх необхідних кроків та ефективне функціонування освітнього процесу. Зміст цієї компетентності визначається завданнями інклюзивної освіти в цілому, а також обов'язками директора щодо їх виконання [5, с. 71].

Згідно із Законом України «Про освіту», Стаття 26:

1. Керівник закладу освіти відповідає за управління, освітню та фінансово-господарську діяльність закладу, забезпечуючи виконання освітніх стандартів і розвиток освітнього процесу. Його повноваження визначаються законом і установчими документами. Керівник представляє заклад у відносинах з державними органами та іншими особами, діючи в межах наданих повноважень.
2. Керівник призначається засновником відповідно до закону, з-поміж осіб, які володіють державною мовою та мають вищу освіту. Додаткові вимоги та порядок призначення встановлюються спеціальними законами.
3. У межах своїх повноважень керівник організовує діяльність закладу, вирішує фінансові питання та призначає чи звільняє працівників, визначаючи їх обов'язки [2, с. 31].

Інклюзивна компетентність і психологічна готовність керівника закладу освіти до впровадження інклюзії є ключовими факторами успішного інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (Ю. Бойчук, С. Миронова, Н. Плахотнюк, Н. Софій, В. Шинкаренко та ін.) [1; 2]. Зокрема, Ю. Бойчук, О. Бородіна та О. Микитюк визначають інклюзивну компетентність як інтегративно-особистісне утворення, яке дозволяє ефективно виконувати професійні функції в умовах інклюзивного навчання.

Це передбачає врахування різноманітних освітніх потреб учнів з порушеннями у стані здоров'я, забезпечуючи їхнє включення до загальноосвітнього середовища, створення умов для їх розвитку, саморозвитку та успішної соціалізації через застосування здоров'язбережувальних технологій [5, с. 72].

Розглядаючи керівника закладу освіти з інклюзивним навчанням як менеджера, слід підкреслити, що це повинен бути фахівець, який розуміє, що інклюзія сприяє подоланню будь-яких форм виключення у суспільстві, у тому ж числі в освітній сфері. Такий керівник має мати позитивне ставлення до різноманітності та працює над усуненням соціальної ізоляції. Важливо, щоб менеджер закладу був мобільним, тобто не лише керував закладом, але й активно залучав усіх учасників освітнього процесу, як того вимагає законодавство. Саме такі керівники здатні створити сприятливий клімат у колективі та забезпечити комфорт усім учасникам навчання [5, с. 74].

Інклюзивну компетентність педагога можна розглядати як його психолого-педагогічну, корекційну і реабілітаційну готовність (теоретичну підготовку) та здатність (формування мотивації і наявність практичного досвіду) організувати інклюзивне середовище в класі для учнів з особливими освітніми потребами. Це включає проведення відповідного освітнього процесу і взаємодію з усіма учасниками цього процесу. Крім того, поняття «інклюзивне середовище закладу освіти», за яке відповідає керівник, розглядається як комплекс освітніх послуг, що забезпечує створення умов, впливів, методів та засобів, а також залучення зовнішніх ресурсів і спеціалістів для формування в учнів необхідних компетентностей відповідно до їх потреб і можливостей. Виходячи з цих визначень та загальноприйнятого розуміння терміну «компетентність», пропонуємо трактувати «інклюзивну компетентність керівника освітнього закладу» як інтегровану здатність, що ґрунтується на його інклюзивних цінностях, позитивному ставленні до інклюзії в освіті та суспільстві, досвіді організації інклюзивного освітнього середовища та готовності до інноваційної діяльності [4, с. 275].

На сьогодні виділяють основні функції керівника інклюзивного закладу освіти:

- іміджева (формування позитивного враження про особливості закладу, реалізація політики відкритості та доступності);

- мотиваційна (заохочення педагогів до самоосвіти, участі у навчанні та підготовці до роботи в умовах інклюзії);
- організаційна (створення умов для проведення навчальних та виховних заходів, залучення до мультидисциплінарної команди інших фахівців і батьків);
- аналітична (проведення внутрішнього аудиту й аналізу доступності, якості освітнього процесу та раціонального використання ресурсів);
- управлінська (зосередження зусиль на досягненні цілей інклюзивної освіти);
- превентивна (запобігання негативним проявам у колективах школи щодо осіб з інвалідністю та особливими освітніми потребами);
- тімблдінгова (створення ефективної мультидисциплінарної команди супроводу учнів із особливими освітніми потребами, розвиток потенціалу фахівців, спільне прийняття рішень у критичних ситуаціях);
- рекреаційна (забезпечення умов для якісного дозвілля та відновлення);
- комунікативна (налагодження комунікації між усіма учасниками освітнього процесу, використання різних засобів зв'язку, співпраця з громадськістю та батьками);
- захисна (захист прав і інтересів всіх учнів, включаючи дітей з вразливих соціальних груп, сиріт, дітей з інвалідністю).

Отже, основа інклюзивної компетентності керівника полягає в його здатності організовувати, підтримувати та розвивати інклюзивне освітнє середовище [5, с. 76].

Відтак інклюзивне навчання стає важливим аспектом сучасної освітньої системи, відповідаючи на зростаючі потреби дітей з особливими освітніми потребами. Керівники закладів освіти відіграють ключову роль у цьому процесі, оскільки їх інклюзивна компетентність і психологічна готовність забезпечують успішну реалізацію інклюзивного середовища. Вони виконують численні функції, такі як організація, мотивація, комунікація та захист прав учнів, що сприяє формуванню інтеграційного простору для всіх учасників навчання. Таким чином, розвиток інклюзивної компетентності керівників закладів освіти є критично важливим для досягнення цілей інклюзивної освіти в Україні.

Список використаних джерел:

1. Миронова С., Буйняк М. Особливості управлінської діяльності в закладі інклюзивної освіти. *Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність та перспективи розвитку*: монографія. Чернівці: «Технодрук», 2021. С. 19–31.
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата зверення: 07.10.2024).
3. Тимошко Г. М., Гладуш В. А. Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища: монографія. Ніжин: Лисенко М. М., 2023. 192 с.
4. Удич З. Інклюзивна складова професійної компетентності керівника закладу загальної середньої освіти. *Парадигмальна модель керівника сфери освіти у контексті євроінтеграційних процесів*: матеріали Міжнародний форум управлінської діяльності (м. Тернопіль, 18–19 травня 2019 р.). Тернопіль: КРОК, 2019. С. 273–278.
5. Хотенюк О. Інклюзивна компетентність керівника закладу освіти з інклюзивним навчанням як невід’ємна складова його управлінської діяльності. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. Т. 114. № 2. С. 69–84.
6. Чекан О., Диусь К. Сучасні проблеми інклюзивної освіти. *Вісник науково-дослідної лабораторії Інклюзивної педагогіки: «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика»*: матеріали 10-ої Всеукр. наук.-практ. конференції (м. Умань, 28 березня 2024 р.). Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2024. С. 186–188.